

Герої Крут – наші земляки (до 100-річчя Української революції).

*Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!
Т.Г. Шевченко*

Є в українській історії події, які стали знаковими і символічними. Бій під Крутами, який відбувся 16 (29) січня 1918 року біля села Пам'ятне Чернігівської області, для українського народу є яскравим прикладом героїзму і жертвності молодого покоління у боротьбі за незалежність України. У Києві, біля Аскольдової могили, голова Центральної Ради Михайло Грушевський назвав юнаків, які загинули в нерівній боротьбі проти більшовицьких військ, героями, а поет Павло Тичина присвятив подвигу молоді вірш «Пам'яті тридцяти». Вони проявили справжню відданість національній ідеї, утвердивши патріотичний дух незборимої нації. Подвиг Героїв Крут набув нового значення в наш час, коли українські воїни, ціною власного здоров'я й життя захищають рідну землю від російського агресора.

Учасниками легендарного бою на залізничній станції були й уродженці нашого краю. Зокрема, Володимир Якович Шульгин (1894-1918), який народився у Єлисаветграді в сім'ї українського історика, педагога, співторця культурного відродження України кінця XIX століття Якова Шульгина. Рідний брат генерального секретаря (міністра) міжнародних справ та посла УНР в Болгарії Олександра Яковича Шульгина. Отримавши вдома початкову освіту, Володимир в подальшому ґрунтовно вивчає французьку та німецьку мову в приватних гімназіях, а в 1913 році вступає на природничий відділ фізико – математичного факультету університету імені святого Володимира. Будучи вже відомим громадським діячем, Володимир Шульгин організував і очолив Українську Студентську Громаду в Києві. У 1917 році – член Виконавчого Губернського Комітету Ради представників Київщини, а в жовтні того ж року його призначено на посаду діловода адміністративно-політичного відділу Генерального Секретарства внутрішніх справ. Володимир Шульгин загинув у бою під Крутами, перепохований разом з Володимиром Наумовичем на Лук'янівському кладовищі у Києві. У нашому місті, на відміну від столиці України, немає вулиці Володимира Шульгина, однак, є вулиця Шульгиних (з грудня 2014р.), яка названа на честь всієї славнозвісної родини.

Одним із героїв був також Семен Андрійович Могила (1897 - 1924) – бунчужний (старшина) Армії УНР. Уродженець с. Глодоси до 1917 року працював реєстратором в управлінні містечка Рівне Єлисаветградського повіту Херсонської губернії. Щойно дізнавшись про організацію Центральної Ради та появу перших національних військових формувань, юнак поїхав до Києва і вступив на навчання до 1-ї Української військової школи імені Богдана Хмельницького. За зразкову поведінку та успіхи у навчанні Семен невдовзі став бунчужним свого курсу. А коли наприкінці 1917 року школа виступила на оборону державного кордону в районі станції Доч на Чернігівщині проти

більшовицьких військ, що наступали, Могила вже командував чотою завзятих хлопців. Колишній юнак 1-ї Української військової школи, згадується у спогадах Аверкія Гончаренка, фактичного командуючого бою під Крутами, як його активний учасник. Напередодні бою Семен Могила очолював розвідку, яка потягом вирушила в напрямку червоних військ і навіть захопила кількох полонених. Під час відступу з поля бою під Крутами Семен Могила попіклувався, аби було винесено всіх поранених юнаків із його сотні. У 1919-1920 рр. у складі Куреня Низових Запорожців 1-ї Запорізької дивізії, брав участь у Першому Зимовому поході, потім служив у 17-му легко-гарматному курені 6-ї Січової дивізії. У січні 1923 року українського розвідника Семена Могили було заарештовано в містечку Судилків (нині Хмельницька область) після перетину радянсько-польського кордону. Деякий час чекісти намагалися перевербувати заарештованого резидента, але марно, незважаючи на допити і тортури, він мовчав. Семена Андрійовича Могили розстріляли в Харкові у ніч із 22 на 23 березня 1924 року.

Двоюрідний брат Семена Могили Михайло Карпович Михайлик (1897-1924), теж родом із села Глодоси, став одним із перших, хто написав детальні мемуари про той пам'ятний бій під Крутами («День 16 січня 1918 року», «Виступ Першої Української Військової школи») та свій бойовий шлях у роки Української революції. Був учасником українського національного відродження 1917 року у Криму. У 1917-1918 роках. – поручик авіації флоту УНР, член Ради Української Чорноморської громади, організатор українізації Чорноморського флоту. З 1919 року був старшиною у Київській групі Дієвої армії УНР, у 1920-1921 роках – ад'ютант Куреня Низових Запорожців 1-ї Запорізької дивізії Армії УНР. Брав участь у Першому і Другому Зимових походах, отримав поранення. Після переходу української армії р. Збруч у листопаді 1920 року та роззброєння польськими військами проживав у м. Сарни (наразі Рівненська область). На жаль, здоров'я юнака було підірване військовими випробуваннями, і 1924 року він помер від серцевого нападу.

Ще один учасник бою на станції Крути Горячко Сергій (1896-1962) народився в с. Гурівка Олександрійського повіту Херсонської губернії (нині – Долинський район Кіровоградської області). Навчався у Саратовській гімназії, Першій Київській військовій школі. У бою під Крутами був поранений. Згодом комендант сотні 6-ї Січової Стрілецької Дивізії Армії УНР. Під час проведення Другого Зимового Походу в складі середньої групи полковника Палія-Сидорянського дістав поранення біля станції Жмеринка 14 жовтня 1921 року. Деякий час проживав у Німеччині, а в 1951 році виїхав до Австралії. На еміграції – незмінний голова Союзу Українських Комбатантів Вікторії (СУКВ) з 1955 року. Похований на кладовищі Фавкнер у Мельбурні. У рамках проведення декомунізації на Кіровоградщині, згідно рішення Долинської міської ради від 12 лютого 2016 року № 119, одну з міських вулиць перейменовано на честь Сергія Горячка.

Після буремних подій Української революції 1917–1921 років залишається невідомою тільки доля Левка Федотовича Прядька (1894, с. Глодоси, Єлисаветградський повіт, Херсонська губернія, зараз Новоукраїнський район Кіровоградської області – ?). Навчався в 1-й Українській військовій школі.

Учасник бою під Крутами та Першого Зимового походу у складі Куреня Низових Запорожців 1-ї Запорізької дивізії. Військове звання – старшина Армії УНР.

Слід згадати, що поміж колишніх учасників бою під Крутами було чимало лицарів «Залізного хреста за Зимовий похід і бої» – єдиного бойового ордену УНР. У ході національно-визвольної боротьби його отримали майже 4 тисячі вояків, у тому числі й Левко Прядько та Семен Могила.

В історичному есе «Крути: Народина нового українця» письменник, учасник Української революції Євген Маланюк відзначав: *"Крути були початком нової доби в історії України. Це початок нашої визвольної революції, а не ті численні формальні дати, що їх зв'язують чи зі скликанням Центральної Ради, чи то з віддрукуванням різних документів. Без Крут навіть такий акт як, акт 22 січня, був би документом без підпису. Бо такі акти мало «виголосити» - такі акти треба чинити. Кривавий підпис під цим зобов'язанням поставили юнаки і студенти крутянські – первоцвіт нації"*.

Старший науковий
співробітник КОКМ
Володимир Мельник

«Нова газета» № 5 від 1 лютого 2018 року